

Slik var pressefriheten og tilstandene i demokrati-Norge etter 1945

Åpent brev skrevet 25. mai 1948 til daværende justisminister Gundersen

HENNES SLUTTREPLIKK TIL VARIG MINNE:

«De, herr Justisminister, skal svare for Dem selv i stille stunder. De skal svare for Dem selv like over for Deres samvittighet. De skal svare over for andre mennesker. De skal svare for de øvrige innen juriststanden, og De skal tilslutt svare for Dem selv overfor Gud.»

Fra Marta Steinsvik

Den 25. september ifjor, altså for vel et halvt år siden, sendte jeg Riksadvokat Aulie et åpent brev, som han ikke ennå har besvart. Foranledningen til min skrivelse var et innsett i Riksadvokaten i «Verdens Gang» for 11. september i fjor som svar på en artikkel av professor Anatol Heintz i «Verdens Gang» for 8. september. Professoren hadde etterlyst resultatene av kriminalpolitets granskning av min bok «Frimodige Ytringer».

Riksadvokaten uttalte i sin svarartikkel til professoren bl.a. at «granskningen ennå ikke var avsluttet og at det på grunn av de skiftende vaktforhold i den første tid ikke var mulig å finne fram til gjerningsmennene». Om min bok uttalte han: «Det er på det rene at skildringene i boka er ukorrekte og betydelig overdrevne, uten at jeg i dagspressen kan innlate meg på noen punktvis gjennomgåelse av fremstillingen».

Jeg stemplet i nevnte brev disse anførsler av Riksadvokaten som uriktige og gjorde uferlig rede for det rette forhold. Granskningen av min bok var foretatt i 1946 av en habil jurist som var ansatt i kriminalpolitiet. Politimannen hadde ingen vanskelighet hatt med å finne frem til de personer som var omtalt i boken. Jeg hadde forsynt ham med nøyaktige oppgaver over navn, adresse og øvrige personalia.

Etter alt å dømme hadde politimannen foretatt en meget omhyggelig undersøkelse av boken. Granskningen var avsluttet før jul 1946. I begynnelsen av 1947 ble alle rapporter og øvrige innberetninger vedrørende granskningen oversendt den statsadvokat, som saken hørte inn under. Det fremgikk av alle disse undersøkelser at det ikke var funnet noe uriktig i min brosjyre, og Statsadvokaten fant å måtte hen-

legge saken. Dette tillot imidlertid ikke Riksadvokaten. Ny granskning ble satt igang. Denne såkalte «nye granskning» — foretatt altså etter at den første var avsluttet — har nå pågått over et år og kan for all jeg vet bli trukket ut i årevis enda.

Jeg forlangte i mitt åpne brev av 23.9.47 å få nedsatt en komité av sakkyndige, som upartisk kunne gjennomgå de rapporter som foreligger i saken. Det samme krav ble, som det vil erindres, fremsatt også av professor Heintz i et åpent brev til Dem, herr Justisminister, i «Verdens Gang» for 25.2. i år. Professoren foreslår overlege dr. Scharffenberg som medlem av komiteen. Jeg ville sette stor pris på om såvel dr. Scharffenberg som professor Heintz kunne bli medlemmer av en sådan bedømmelseskommite.

Dessverre nekter jo De, herr Justisminister, blankt å nedsatte noen undersøkelseskommite. De uttaler som bekjent i et intervju i «Verdens Gang» av 4/3 i år at det ikke kan være noen grunn for departementet eller påtalemyndigheten til «å foreta seg noe utenom det som allerede er gjort eller som er i ferd med å bli gjort».

De sier bl.a.:

«Det fremgår av undersøkelsen at mange av de klager som er fremkommet har vært svært overdrevne, og dels har de mishandlinger som angivelig skal ha funnet sted, overhodet ikke forekommet...»

Riksadvokaten anfører som et eksempel et avsnitt av Marta Steinsviks bok om en historie på Eikelund. Det var — etter fru Steinsviks fremstilling — blitt skutt på vekten, hvoretter en politifullmektig hadde kommandert alle ut av sengene, selv en meget gammel dame. Det ble påbudt 4 timers oppstilling i stram giv-akt. Etter 3/4 time lå det 8 besvimte unge piker som ingen fikk lov til å hjelpe. To av de vakthavende erklærte da til politifullmektigen at dersom han ikke straks avblåste oppstillingen, ville de nedlegge sine verv med en gang. Da «ga politifullmektigen seg».

De faktiske forhold omkring denne sak er, etter de etterforskningsdokumenter som foreligger hos riksadvokaten — følgende: «Det ble ganske riktig foretatt en oppstilling etter at det var forekommet skyting, som viste seg å skyldes uforsettighet fra en vaktmanns side. Oppstillingen varte imidlertid ikke i 4 timer, men i en halv time. Det lå ikke 8 besvimte piker, som ingen

fikk lov til å hjelpe. En av fangene, en lege, opplyser at en kvinne besvimte under oppstillingen, likeså forekom det et tilfelle av abort.

Denne inntraff ikke som følge av apellen, som imidlertid kan ha påskyndet aborten, idet vedkommende kvinne hadde fått blødninger allerede et par dager i forveien».

For å spare plass var fremstillingen i min bok gjort mest mulig kortfattet. Den var dessuaktet helt korrekt. Dagen etter apellen ble det satt opp en rapport til politimester Cappelen-Dahl, undertegnet av fengslets tilitsmenn — 13 stuesjefer — og godkjent av leitsjef Kersbergen. Jeg må anmode om at dette akttykke blir offentliggjort.

En rekke detaljer som ikke er omtalt i min brosjyre kan her nevnes: Politifullmektigen, han het Djuvik, hadde som nevnt midt på natten ordinert 4 timers appell i giv-akt. Djuvik sa: «Hvis dere rører en finger, blir dere skutt». Plutselig blir det ropt: «Det er en som danner». Svar fra Djuvik i en rå tone: «Å dån til helvete». — Den ene etter den annen — i alt 8 kvinner besvimte. Hun som besvimte først, I.N., slo i fallet bakhodet mot husmuren med den følge at hun fikk en alvorlig hjernerystelse og var syk i mange uker. Jeg kunne også ha nevnt at en av de andre åtte besvimte kvinner ved samme leilighet aborterte. — Etter forlangende av to av de vakthavende ble så apellen avblåst etter 3/4 times forløp.

Som det vil fremgå av ovenstående er myndighetenes beskyldning mot meg for å ha overdrevet og kommet med uetterrettelige anførsler grunnløs. Jeg henviser i samme forbindelse til prof. Heintz' skarpe kritikk rettet mot Riksadvokaten og Dem selv — i hans artikkel «Justisminister Gundersens svar» av 15/3-48 i «Verdens Gang».

De sier i Deres intervju i «Verdens Gang» at vi kan være stolte av den måte frigjøringen er foregått på. De finner at den frembyr «et lyst bilde med bare enkelte svarte flekker». Det er nok dessverre altfor mange svarte flekker på Deres «lyse bilde», herr justisminister. Skulle man summere opp alle de svarte flekkene på Deres lyse bilde, måtte det nok skrives mangfoldige bøker. I et kort, åpent brev som dette har jeg imidlertid ikke anledning til å gå nærmere inn på de uhyggelige tilfeller av tortur og fangemishandling som vi kjenner til og som ikke har fått plass i min bok, men som burde komme for dagens lys. Således som f.eks. de opprørende tilfeller av voldtekt begått mot

kvinnelige fanger på Bredtveit. Eller de umenneskelige mishandlinger av tyske og norske fanger på Akershus.

Som bekjent har nylig et par av fangevokterne på Akershus — løytnant Holtan og sersjant Haldorson — vært for retten i anledning av deres forhold overfor fangene. Bare en brøkdel av deres forbrytelser ble trukket frem. De ble begge blankt frifunnet. Denne dom har sikkert ikke forbauset noen. Almenheten er etterhånden blitt vant til denslags rettsavgjørelser.

Mens myndighetene ivrig har ettersøkt tyske og norske torturister fra okkupasjonstiden og idømt dem strenge straffer, har fretdidens torturister for lignende forbrytelser sluppet med nærmest pro forma straffer. Dommen i Akershusaken har altså pånytt slått fast at mishandling og tortur etter frigjøringen straffritt kan begås mot vergeløse fanger.

Dermed vil jeg ikke ha sagt at det ikke, både på Akershus, Bredtveit, llebu og andre norske fengsler og fangeleirer finnes bra voktere, som behandler fangene human og der ved til en viss grad gjør godt igjen de forbrytelser som deres brutale kolleger har gjort seg skyldig i.

De uttaler i Deres intervju i «Verdens Gang» at når myndighetene ikke har beslaglagt min bok og ikke satt meg personlig under tiltale er grunnen den at mine skrifter ikke er verd en tiltale mot meg. Skulle vi ikke heller si som sant er at all sannsynlighet snarere taler for at myndighetene ville få liten glede av mine skrifter all den stund de ikke kan påvise noe uriktig i dem? Da er det rimelig nok at de kvier seg ved å la disse ting komme offentlig frem og derfor mest mulig prøver å dekke over dem. Og hva saksanlegget mot meg angår, vil nok fornuftige folk i en tid som denne, da tusener av mennesker ofte under de mest inietisigende påskudd blir trukket for retten, med leilighet forstå at jeg forlengst ville være blitt satt under tiltale og min bok beslaglagt, hvis myndighetene hadde hatt håp om å kunne imøtegå anførselene i boken.

Tilslutt noen ord til Dem personlig, herr justisminister Gundersen.

Som øverste sjef for vårt lands rettsvesen hadde De det etter frigjøringen i Deres makt å benytte Deres innflytelse i Storting og Regjering til å forene de stridende elementer innen vårt folk og samle alle gode krefter om et fruktbringende gjenreisningsarbeid.

Istedentfor dette har De ved å motsette Dem amnesti til den store

flokk av medborgere som nå er fengslet og lider nød skapt et dyp kløft mellom befolkningen i vårt land. Det er ikke minst Dem man har å takke for at hat og hevnlust har fått makten til ubetelig skade for land og folk.

Må det i denne forbindelse være meg tillatt å spørre Dem, herr Justisminister, hvilke kvalifikasjoner De egentlig mener å være i besittelse av, siden De har våget å ta ansvaret for de ulykkelige hendelser, som hittil har funnet sted.

Det er betegnende for den politiske vrangforestilling De befinner Dem i at De for alvor kan mene at landssvikoppgjøret etter frigjøringen, med all dens opprørende gru og elendighet, frembyr et lyst bilde. Man må være temmelig hård og hjerteløs å kunne mene noe sådant.

Skulle det ikke være på tide at en mann som føler og tenker slik trakk seg tilbake fra sin høye stilling og gikk over i et mere beskjedent yrke, hvor hans personlige, politiske innstilling ikke ville bli så skjebnesvanger for hans landsmenn?

Hvis De blir sittende på Deres taburet, er det ennå ikke for sent for Dem å bryte med Deres tidligere linje i rettsoppjøret. De har ennå anledning til å gjøre en innsats for amnesti til de politiske fanger, som nå i årevis skal sitte innesperret i våre fengsler, berøvet all utsikt til i frihet å tjene sitt land med nyttig arbeid.

Det er heller ikke ennå for sent for Dem å prøve å gjøre godt igjen i all fall litt av den blodige urett, som er tilføyet mange uskyldige landsmenn i denne tid, ved å arbeide for å skaffe dem æresoppreisning og ved å vise mildhet og barmhjertighet mot vårt lands ulykkelige. Det spørs bare om De har moralsk mot til dette.

Det fortelles at en kjent jurist nylig i en rettsak, etter at dommen over hans klient var falt, hadde henvent seg til dommeren med noen alvorsord, som siden er kommet på folkemunde. Juristen benekter å ha sagt ordene. Det kan da formodentlig ikke være noe til hinder for at jeg for min part gjør ordene til mine og sier til Dem:

De, herr Justisminister, skal svare for Dem selv i stille stunder. De skal svare for Dem selv like over for Deres samvittighet. De skal svare overfor andre mennesker. De skal svare for de øvrige innen juriststanden, og De skal tilslutt svare for Dem selv overfor Gud.

Oslo, den 25. mai 1948
Marta Steinsvik

TIL VÅRE ABONNENTER

Husk å melde adresseforandring når De flytter til et annet sted, så kluss ved forsendelsen av bladet kan undgås.

1939
Samfundsliv